

різномірно не тільки суспільно-політичні інтереси польської меншини в Україні, а й культурно-духовні, їх розвиток і механізми реалізації. Вказана праця в історичному екскурсі яскраво ілюструє зміни у становищі польської групи впродовж більше ніж 20 років української незалежності, підкреслює вплив різних чинників на становище групи, і відповідно, – на розвиток інтересів. Монографія С. Рудницького становитиме інтерес для науковців, студентів, представників органів державної влади і місцевого самоврядування України і Польщі, всіх, хто цікавиться питанням етнопольської політики в сучасній Україні.

*Івчик Н. С.,
Долганов П. С.*

МЕХАНІЗМИ ЗАПАМ'ЯТОВУВАННЯ І (НЕ)ЗАБУТТЯ.

І Всеукраїнська науково-практична конференція
«Політика пам'яті в теоретичному та практичному вимірах»
(Рівне, 4 квітня 2014 р.)

Задля узагальнення тих проблем, які обговорювалися учасниками І Всеукраїнської конференції «Політика пам'яті в теоретичному та практичному вимірах», котра відбулася 4 квітня 2014 р. в Рівненському державному гуманітарному університеті, правомірно використати назву книги П. Коннертона «Як суспільства пам'ятають».

Серед проблем, які обговорені учасниками конференції, – теоретико-методологічні виміри пам'яті соціальних груп та політики пам'яті. Зокрема, д.філос.н. Л. Шугаєва проаналізувала проблему зв'язку часу й уявлень про минуле в історичній свідомості. Вона розмірковувала над тим, як впливає наукове знання на становлення колективних уявлень про минуле та їх стереотипізацію. У полі уваги вченої постали й інші питання. Серед них – проблеми феномену історичної культури, контролю над історичною свідомістю, подолання її кризи. Використовуючи судження німецького історика й методолога Йорна Рюзена, Л. Шугаєва стверджувала: «Головним способом подолання кризи історичної свідомості є створення історичного нарративу, через який досвід, котрий фіксується у пам'яті у вигляді окремих подій, формується у визначену цілісність і набуває сенсу».

Серед теоретичних проблем, які проаналізовані учасниками конференції, – публічна історія, егоїзм болю соціальної групи як інструмент консолідації «своїх» у стратегії політики пам'яті (В. Процюк), роль ностальгічного туризму в контексті функціональності етнічної пам'яті (Р. Синчук). Йшлося, зокрема, про влучність гіпотези А. Міхніка щодо особливості емоційного сприйняття страждань «своїх» у контексті об'єднуючих соціальну групу механізмів (останні трактувалися такими, що мають як об'єктивний, так і суб'єктивний – конструктивістський – характер), роль ностальгічного туризму в комунікації тих, хто проживає в різних країнах і є носієм спільних культурних цінностей, його місце в механізмах збереження національної ідентичності в умовах глобалізації.

Порівняно новій царині досліджень, що функціонує поза межами академічних співтовариств, – публічній історії – присвятив свої роздуми к.і.н. В. Долід. На його думку, протягом останніх десятиліть історія перетворилася на своєрідний ресурс масової культури. Динамічно зростаюча кількість історичних

фільмів, серіалів та романів, історичних комп'ютерних ігор тощо, загострення політичної боротьби навколо історичної спадщини – яскраве тому підтвердження. Одночасно, присутність у цьому полі академічних істориків – незначна. Таким чином, публічну історію В. Долід інтерпретував не як науку, котрою займаються професіонали, а як частину публічного простору.

Окремий блок проблем, який обговорено учасниками конференції, – інституційні репрезентанти політики пам'яті. Розкрито, зокрема, діяльність у цьому контексті держави, окремих політичних парій та громадських організацій. Так, д.політ.н. М. Гон проаналізував особливості діяльності Української Держави в контексті збереження пам'яті про жертв Голодомору, Голокосту та Пораймосу. Спомини про останній на рівні індивідуальної, колективної та офіційної пам'яті проаналізовані представником Українського центру вивчення історії Голокосту М. Тяглим. Запроваджені механізми в нашій державі часів президентства В. Ющенка задля увіковічення пам'яті тих, хто загинув від голоду в 1932–1933 рр., розкрито к.і.н., доцентом О. Постельжуком.

Окремі доповіді учасників конференції були присвячені розкриттю місця тих чи інших подій у колективній («Пам'ять про жертви більшовизму» в комунікативному просторі міжетнічної взаємодії в Західній Україні» – д.політ.н. В. Гулай) чи регіональній пам'яті окремих соціальних груп («Участь етнічних акторів Криму в реалізації політики пам'яті» – О. Гришук). Продуктивними були міркування А. Гарбарук та О. Осадчук щодо проблем політики пам'яті в діяльності сучасних польських національних товариств в Україні та меморативної складової партійного бренду КПУ.

Особливе зацікавлення учасників конференції викликали дискусії, спричинені обговоренням війни пам'яті та основних моделей політики примирення і «подолання минулого». Зачин обговоренню цих проблем завдав В. Нахманович, який виголосив доповідь за темою «Політика історичної пам'яті в сучасній Україні: конфлікт, компроміс чи диверсифікація?» Питання протистояння довкола вузлових проблем Другої світової війни на теренах України обговорювали д.і.н. О. Добржанський, к.і.н. О. Гуменюк, к.і.н. Т. Кузьма, С. Осіпчук та ін. Так, к.і.н. О. Гуменюк означила проблему своїх роздумів як «Мінне поле історії: національно-державницька vs посткомуністична версії політики пам'яті», а к.і.н. Т. Кузьма – «Велика Вітчизняна війна» в офіційному дискурсі сучасної України (2010–2013 рр.).»

Проблемне поле війни пам'яті і «подолання» минулого доповнилося тими темами, котрі зумовлені перебігом суспільно-політичних процесів в окремих країнах Європи (Бельгії, Чехословаччини, Іспанії та ін.). Важливе питання, що розглянуто учасниками наукового форуму в цьому контексті, – проблема інтеграції української історичної пам'яті до загальноєвропейської, що є закономірним з огляду на євроінтеграційні прагнення України. Так, к.і.н. І. Десятиччук зауважив, що послугування політиками конфліктогенним спадком минувшини із закликком виправити несправедливість може зумовити нові виклики в процесі подальшого українсько-польського примирення історичних пам'яті останніх десятиліть. Водночас є велика вірогідність суперечки між ЄС, який прагне пам'яті до єдності навколо Голокосту, та можливим прагненням України долучити до основ європейської історичної легітимності; неоднозначною в цьому контексті може виявитися й радянська спадщина позиціонування СРСР як головної жертви Другої світової війни (котрою послуговується частина вітчизняних істориків). Символічні жести примирення та врегулювання конфліктної

минувшини, яких прагнутиме Європейський Союз від української сторони, неодмінно вимагатимуть дискусії в українському суспільстві щодо участі українців в антиєврейських та антипольських акціях в роки Другої світової війни подібно до дискусії, котра відбулася в Польщі на початку ХХІ ст.

Ще два тематичні блоки, що сформували концептуальний «корпус» конференції, – питання символічного простору держави в контексті меморативної політики та культурологічні проєкції пам'яті. В рамках першої з означених проблем більшість доповідей ґрунтувалися на наративі мікрорівня. Так, к.і.н. Н. Івчик з'ясувала роль слоганів і настінних написів у м. Рівне в контексті функціонування механізму комунікативної пам'яті групи; П. Губич презентував бачення ідеологічного потенціалу пам'ятників на прикладі символічного простору Здолбунівщини; к.і.н. П. Долганов розкрив ідеологічну деколонізацію топонімічної системи вербальних маркерів міста, де проведено конференцію. Він, зокрема, охарактеризував процеси символічного переозначення адресних урбанонімів м. Рівне у період незалежності, представив учасникам конференції тематичну класифікацію топонімічної системи його вербальних маркерів у радянський період та в умовах незалежної України. На основі порівняння системи адресних урбанонімів Рівного у двох часових проєкціях П. Долгановим сформульовано висновки щодо ступеня їхньої ідеологічної деколонізації, а також визначено рівень внутрішньої деколонізації пам'яттєвого простору міста у контексті наявності в ньому вербальних маркерів-репрезентантів поліетнічного минулого.

Ці проблеми розкриті на тлі теоретичних доповідей к.політ.н. А. Черній, що присвячувалася питанню пам'ятників як феномену соціальної пам'яті, та А. Медведовської, яка розкрила окремі аспекти процесу меморіалізації жертв Голокосту в Україні.

Культурологічні проєкції пам'яті були розкриті в двох дискурсах: релігійному (к.філос.н. І. Булига, к.політ.н. І. Ломака, М. Кондратюк) та літературознавчому. Так, д.політ.н. І. Монолатій розмірковував над питанням міста як суб'єкта політики пам'яті через призму української літературної традиції кінця ХІХ – початку ХХ ст., а д.філол.н. І. Захарчук розкрила культурологічні проєкції українського міліарного наративу.

Зрозуміло, однозначно оцінити роль конференції, що відбулася в Рівному в квітні 2014 р., важко. Передусім тому, що участі в ній не брали представники Українського інституту національної пам'яті та зарубіжні вчені. Відтак на науковому форумі не прозвучали судження значимого інституалізованого суб'єкта політики пам'яті, не озвучено зарубіжного бачення тієї політики держави, котру реалізовує Україна. В епіцентрі уваги учасників конференції були головні питання комеморативних практик, а осторонь осмислення залишилися механізми інструментів забуття.

І все ж можна стверджувати, що конференція, в якій брали участь дослідники з Києва, Львова, Івано-Франківська, Луцька, Дніпропетровська, Рівного, стала кроком в осмисленні вітчизняними вченими тих теоретичних дискурсів, що вироблені західними науковцями, аналізу тих комеморативних практик, які реалізуються окремими країнами Європи та Україною впродовж останніх двох десятиліть.